INEGALITĂȚI SOCIALE ÎN REPUBLICA MOLODOVA: ASPECTE PSIHO SOCIALE

SOCIAL INEQUALITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS

CZU: 364.144(478) **https://doi.org/10.59295/spd2025s.103**

Angela MOCANU
ORCID: 0000-0002-9996-7478
E-mail: aiasinsky@gmail.com
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *For a long period of time, the problem of sustainable development remains a very ongoing one both globally and within each individual country. Every country looks forward to having lasting societal resilience, not rapid socioeconomic development that could have unpredictable repercussions. In order to achieve it, first of all, there is a need for a detailed conceptualization of the notion of social resilience, which would include all spheres of social-economic life. The current transformation trends can only have a resilient finality for society if reforms are made in the field of the education system. In this context, we would like to mention the high mobility of capital and labor and the high competition; accelerating the pace of development of society, which results in the need to prepare people for life in a rapidly changing society; the transition to a post-industrial information society, where intercultural interaction expands significantly. In such conditions, the education system is the main link that would help citizens to adapt to the demands of the new information society.*

Keywords*: education, social stratification, social mobility, social resilience.*

Abordarea multidisciplinară şi multidimensională a structurii şi stratificării sociale este predominantă în literatura de specialitate, fiind utilizați diferiţi indicatori de măsurare: ocupaţia, sursa de venit, gradul de bunăstare al gospodăriei, averea [3], gradul de control asupra resurselor economice [11], gradul de securitate al serviciului deţinut, posibilităţile de promovare, gradul de control asupra procesului muncii [4], care rezultă într-o stratificare de ordin economic a populaţiei. Alţi autori dezvoltă un curent oarecum complementar celui anterior prezentat, prin utilizarea unor indicatori precum capitalul cultural [10] şi stilurile de viaţă [2], care rezultă, mai degrabă, într-o stratificare de ordin cultural.

În Republica Moldova, anumite aspecte ale stratificării sociale a populaţiei care s-au produs în urma schimbării relaţiilor de proprietate şi-au găsit reflectare în lucrările sociologilor A. Timuş, G. Entelis, N. Ţurcanu, politologilor şi filosofilor A. Roşca, P. Varzari, A. Zavtur, Cl. Zavtur, A. Pascaru, V. Moşneaga, V.Saca şi alţii. În plan sociologic, atenţia cercetătorilor a fost focusată pe relevarea problemelor sociale cauzate de reformele din societate şi necesitatea perfecționării politicii sociale.

Cercetătorii în domeniu evidențiază trei forme ale stratificării sociale: stratificarea economică (nivelul de venit al indivizilor), stratificarea politică (accesul indivizilor la puterea politică), stratificarea profesională (diferențierea populației în funcție de tipul activității, ocupației, profesiei.) Munca se divizează în fizică și intelectuală. De asemenea, stratificarea profesională se manifestă în funcție de ierarhia grupurilor profesionale de bază (stratificarea interprofesională) și clasificarea din interiorul fiecărei clase profesionale (stratificarea intraprofesională), unde criteriul de bază este prestigiul profesiei.

În acest studiu ne-am propus să analizăm rolul factorilor socio-demografici asupra coeziunii sociale, care sunt factorii ce influențează asupra mobilității sociale, cu care clasă se autoidentifică respondenții și care sunt factorii ce determină autoidentificarea. În calitate de material empiric am utilizat rezultatele cercetării calitative realizate de către Centrul Sociologie şi Psihologie Socială pe parcursul mai multor ani. De asemenea, au fost utilizate și rezultatele cercetării efectuate de CBS-AXA în anul 2024 pe un eșantion de 1603 respondenți, datele statistice oferite de către Departamentul Național de Statistică. La realizarea lucrării a fost utilizată şi metoda comparativă.

Analizând rezultatele investigațiilor, putem spune că respondenții oferă o interpretare multidimensională a stratificării sociale. Ei se autopoziționează în ierarhia socială de cele mai dese ori undeva la mijloc, dacă au studii medii complete și incomplete, iar respondenții cu studii superioare consideră că fac parte din stratul superior. Drept criteriu de bază în ierarhizarea socială ei invocă prestigiul ocupației pe care o au sau au avut-o ei comparativ cu alte persoane din localitatea lor.

Educația este considerată drept unul din mijloacele de egalizare a societății. Nu putem afirma cu certitudine că doar acest factor în sine este determinant în ocuparea de către individ a unei poziții în ierarhia socială, însă nivelul de educație a populației are implicaţii majore asupra configuraţiei şi evoluţiei structurii sociale. Școala poate fi considerată un instrument de dezvoltare economică, un dispozitiv de alocare a statusurilor sociale, o instanță de socializare, o întreprindere de transmitere a cunoștințelor și culturii. Din punct de vedere istoric și geografic, se observă mari variații ale modului în care sociologii au definit și tratat problemele abordate. La începutul sec. XX, E. Durkheim a studiat geneza sistemului de învățământ, evoluția conținutului disciplinelor și formele de organizare. În a doua jumătate a sec. XX, în Europa au fost lansate marile anchete cantitative, menite să studieze problemele existente în sistemul de învățământ [5, p. 62]. Așa dar, în plan teoretic, studiile ar trebui să asigure posibilitatea mobilității ascendente în ierarhia socială. În ce măsură reușește acest lucru este discutabil. Încă P. Sorokin [12] în lucrările sale analiza accesul populației la studiile medii și universitare. Studii, menționa autorul, obțin mulți, însă din cauza concurenței puțini sunt acei care își găsesc un loc potrivit de muncă, astfel poate fi explicată creșterea infracționalității.

Datele empirice ale cercetării noastre denotă următoarele în acest sens: respondenții cu studii medii și superioare consideră calitățile personale și calitatea

muncii îndeplinită drept un criteriu de împărțire a claselor sociale. Cei fără de studii și șomerii consideră că anume studiile de cele mai dese ori sunt principiul de bază al stratificării sociale, oportunitatea de a se situa pe o treaptă socială ierarhic superioară, de a fi ,,stăpâni pe situația lor și a celor din jur".

Autopoziționarea socială. Deși se bazează pe criteriile subiective ale respondenților de percepere a locului lor în societate, totuși ne oferă o informație prețioasă în acest sens. Totodată, ne-a interesat și posibilitatea de mobilitate socială a populației, chiar dacă este determinată doar în baza criteriilor subiective. Respondenților li s-a oferit o scară ierarhică de la unu la zece, fiind rugați să se regăsească atât pe sine, cât și familia în care au crescut.

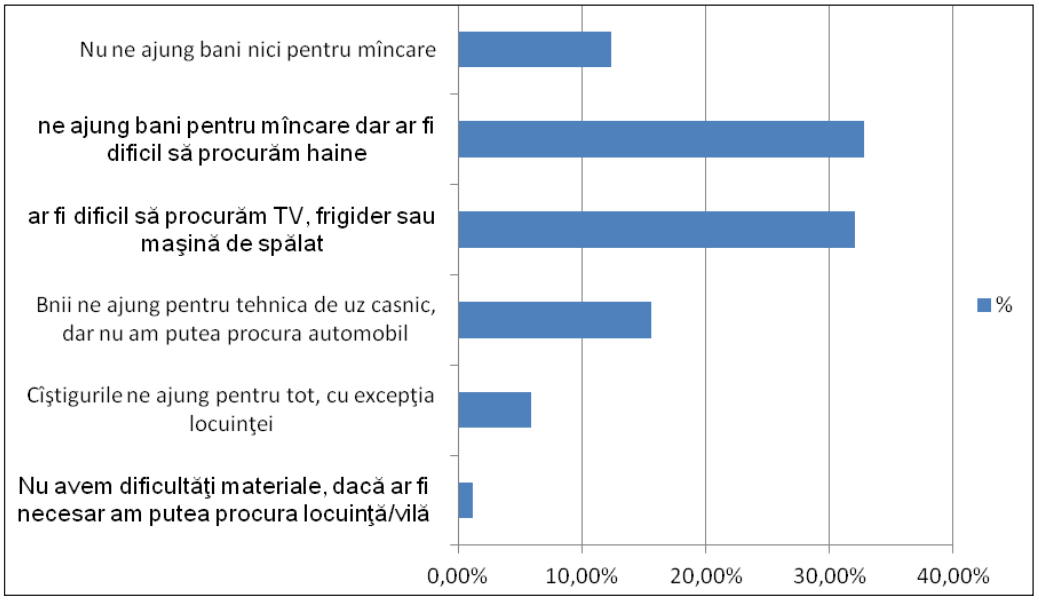
Tabelul 1. Autopoziționarea socială a respondenților

	Clasa medie de sus	**Clasa medie nucleu**	**Clasa medie de jos**	**Clasa de jos**
Dvs. personal unde v-ați situa pe scara indicată	11, 9	27,3	42,6	18,2
Unde s-ar situa familia în care ați crescut	13	27	37,3	22,7

Sursa: elaborat de autor.

După cum putem vedea din Tabelul 1, majoritatea și marea majoritate a respondenților se autoidentifică cu clasa medie nucleu și clasa medie de jos. Circa fiecare a zecea persoană consideră că face parte din clasa medie de sus. Ținem să menționăm că studiile nu influențează asupra optimismului identificării sociale: atât respondenții cu studii superioare (19%), cât și cei cu studii gimnaziale (17%). Deci, este aproape egală cu numărul celor care consideră că fac parte din clasa medie de sus. Analizând rezultatele cercetării, observăm că nu putem vorbi despre o mobilitate socială. Circa 12% din respondenți se autoidentifică cu clasa medie de sus, 27% din cu clasa medie nucleu. Procentul rămâne practic neschimbat și pentru familiile în care au crescut respondenții: 13% consideră că făceau parte din clasa medie de sus și 27% - clasa medie nucleu. Un mic trend pozitiv se atestă la clasa de jos: 22,7% au atribuit la această categorie socială familia în care au crescut și doar 18,2% respondenți consideră că fac parte din această clasă la momentul actual. Asupra mobilității sociale nu influențează nici zona de reședință, atât la sate, cât și la orașe, observăm o perpetuare a clasei din care făceau parte familiile în care au crescut respondenții și cele actuale ale subiecților chestionați.

Tabelul 2. Nivelul de venit al populaţiei

Sursa: CBS-AXA/TNS BBSS reprezentative în Moldova, 2024.

Sunt interesante rezultatele cercetării realizate de către compania CBS-AXA, unde respondenții se raportează la un grup social sau altul în funcție de capacitățile lor de cumpărare. În chestionar, la capitolul stratificare socială, respondenţilor le-au fost adresate două întrebări: în prima întrebare respondenţii au fost rugaţi să indice stratul social cu care se identifică, propunându-li-se o scală din şase trepte, în cea de-a doua întrebare, tot pe o scală din şase trepte, au fost incluse capacităţile financiare pentru fiecare treaptă.

Tabelul 3. Poziţionarea socială a respondenţilor în funcţie de venit

Straturile sociale	**%**	**Starea materială a familiei**	**%**
Oameni foarte bogaţi care au tot ce le trebuie fără restricţii de consum (grupul social superior)	**0,7**	Nu avem dificultăţi materiale, dacă ar fi necesar am putea procura locuinţă	**1,2**
Oameni înstăriţi care nu-şi permit procurarea lucrurilor luxoase (grupul social de sus)	**3,0**	Câștigurile ne ajung pentru tot, cu excepţia locuinţei	**5,9**
Oameni nu prea înstăriţi, nevoiţi să facă economii (grupul social de mijloc)	**52,6**	Banii ne ajung pentru tehnica de uz casnic, dar nu am putea procura automobil	**15,6**

Oameni prost asiguraţi care duc lipsa celor necesare (primul grup social de jos)	**24,4**	Ar fi dificil să procurăm frigider, tv, maşină de spălat	**32,1**
Oameni săraci care se află la limita sărăciei (al doilea grup social de jos)	**14,1**	Ne ajung bani pentru mancare, dar ar fi dificil să procurăm haine	**32,8**
Oameni foarte săraci (grupul social cel mai de jos)	**5,2**	Nu ne ajung bani nici pentru mancare	**12,4**

Sursa: CBS-AXA/TNS BBSS reprezentative în Moldova, 2024.

Într-un sistem de straturi profesia este criteriul esențial de clasificare. Bazându-se pe teoria stratificării, mobilitatea oferă informații parțiale despre schimbarea socială, deoarece acestea se petrec între poziții sociale prestabilite. Apare întrebarea: *Care sunt factorii care îi determină pe indivizi să aleagă o profesie sau alta?* Răspunsul a fost găsit în cadrul cercetărilor cantitative realizate în anii `60 ai secolului trecut în Franța. În calitate de variabile s-au prefigurat studiile părinților și nivelul de venit al familiei din care provenea elevul. Cu alte cuvinte, mediul social primar este determinant în alegerea traiectoriei de viață a individului.

Conform rezultatelor cercetării, studiile și statusul ocupațional al părinților influențează asupra profesiei și statusului ocupațional al copiilor.

Tabelul 3. Statusul ocupațional al respondenților comparativ cu cel al părinților, %

	Statusul ocupațional al tatălui	Statusul ocupațional al mamei
Considerabil mai înalt	24,5	28,7
Într-o anumită măsură mai înalt	30,9	32,1
La fel	25,3	23,8
Într-o anumită măsură mai jos	9,1	6,4
Considerabil mai jos	4,0	4,7
Nu cunosc statusul ocupațional al tatălui/mamei	6,3	4,2

Sursa: elaborat de autor.

Conform datelor din *tabelul 3*, circa 1/3 din respondenți consideră că statusul lor ocupațional este ”considerabil mai înalt” și ”într-o anumită măsură mai înalt” decât al părinților. În acest context se evidențiază faptul că statusul ocupațional al respondenților este mai înalt decât cel al mamei: 28,7% - considerabil mai înalt și 32,1% - într-o anumită măsură mai înalt. Tendința se păstrează și atunci când respondenții afirmă că au status profesional mai jos: este mai mic numărul celor care consideră că au un status profesional mai jos decât cel al mamei. Acest lucru ar putea fi explicat prin faptul că o

bună parte din populația feminină își dedică activitatea sa vieții de familie în detrimentul celei profesionale. Fiecare al doilea respondent are un status ocupațional mai înalt decât cel al părinților săi.

În cadrul cercetării , respondenților le-a fost adresată următoarea întrebare: *Dacă ne gândim la studii, ocupația Dvs. și felul în care trăiți, comparativ cu alte persoane din Moldova, Dvs. considerați că*: ați obținut ce trebuie să vă aparțină după merit – 25%, ați obținut chiar mai mult decât ar trebui să vă aparțină după merit – 6%, ați obținut mai puțin decât ați merita – 41%, ați obținut cu mult mai puțin decât ați merita – 16%. Mai mult de jumătate din respondenți (56%) susțin că "au obținut mai puțin sau mult mai puțin" decât ar merita, adică populația nu este mulțumită de realizările sale la moment. Evident că aceasta este o problemă importantă pentru întreaga societate și noi în cadrul cercetării ne-am propus să studiem mai profund acest fenomen prin prisma eforturilor depuse de respondenți pe parcursul autoafirmării sale profesionale.

Cercetătorii în domeniu apreciază că, în ultimele decenii, a avut loc o creştere considerabilă a nivelului de educaţie a populaţiei. În Germania, spre exemplu, conform raportului Institutului de Economie Germană, scade dependența nivelului de studii al copiilor de statusul social al părinților [14]. În societăţile occidentale, 70-80% dintr-o generaţie finalizează învăţământul mediu şi mai mult de jumătate dintre aceştia îşi continuă studiile într-o formă de învăţământ superior, în timp ce numărul poziţiei intermediare şi înalte din cadrul ierarhiei sociale a evoluat mult mai lent. Astfel, o parte importantă a absolvenţilor de învăţământ mediu, dar şi superior, trebuie să ocupe poziţii sociale aflate sub nivelul lor de pregătire, fapt care duce la sentimente de frustrare, neîncredere în şcoală [7, p.152].

O componentă foarte importantă în activitatea profesională sunt condițiile de muncă. Conform rezultatelor cercetării pe care am efectuat-o, condițiile de muncă depind de mediul de reședință al respondenților. Pentru persoanele cu nivel mediu sau superior de studii din mediul urban condițiile de muncă sunt foarte bune: dispun de tehnica necesară, servicii comunale calitative etc. Altfel stau lucrurile în mediul rural: lipsesc mijloacele tehnice necesare pentru ca angajații să-și îndeplinească calitativ și eficient obligațiunile de serviciu, de exemplu, un medic de familie este responsabil de sănătatea locuitorilor a mai multor sate (uneori 6-7 localități), și aceasta în condiţiile în care nu le este oferit transport de serviciu, fiind nevoiți să se deplaseze cu bicicleta. Problema transportului încearcă să o depășească și polițiștii din localitățile rurale, care uneori sunt dispuși să utilizeze transportul propriu în interes de serviciu, solicitând doar să li se ofere combustibil pentru a se deplasa în teritoriu.

Tinerii angajați în câmpul muncii (18-29 ani), indiferent de tipul localității în care locuiesc, nu prea sunt mulțumiți de condițiile de muncă. Doar aproximativ o treime din respondenți afirmă că condițiile de muncă sunt acceptabile. Toți respondenții din această categorie de vârstă sunt solidari în ceea ce privește remunerarea: consideră că salariile sunt mici la locurile lor de muncă. Tot ei afirmă că sunt nevoiți să lucreze mai mult decât prevede funcția lor și nu au susținere din partea colegilor mai în vârstă sau a managerilor.

Experienţa de muncă. Asupra vechimii de muncă influențează nivelul studiilor și mediul de reședință. Persoanele cu studii superioare din mediul urban au un stagiu de muncă mai redus decât persoanele cu studii similare din localitățile rurale. În schimb, pentru majoritatea respondenților cu nivel redus de educație, poziții sociale joase mediul de reședință nu are influență asupra stagiului de muncă. Atât în mediul urban, cât și în cel rural activează mai puțin de cinci ani la actualul loc de muncă.

O mare parte din respondenții tineri (18-29 ani) din mediul urban nu sunt angajați în câmpul muncii, pentru cei angajați experiența la actualul loc de muncă constituie în mediu 1,5 ani. Foarte mulți tineri nu se pot angaja legal la serviciu iar pentru a soluționa cumva problema materială se angajează sezonier la lucru, de cele mai dese ori vara, sau își ajută părinții la locurile lor de muncă. De menționat că, pentru această categorie de respondenți în mediul rural lipsesc răspunsurile, fapt ce ne-ar permite să presupunem lipsa sau prezența într-un număr foarte redus a tinerilor în localitățile rurale.

Condițiile de muncă sunt acceptabile pentru majoritatea respondenților trecuți de vârsta tinereții, fie din cauza lipsei locurilor de muncă, fie din cauza vârstei sau a stării sănătății. Tinerii din mediul urban dar şi cei din mediul rural încă nu se pot expune în acest sens, fie că au puțin timp de când activează la actualul lor post de lucru, fie că sunt în căutarea altor oportunități, sau intenționează să plece peste hotare. Putem spune chiar că participanții la discuție au exprimat o resemnare în acest sens, spunând că oricum nu pot schimba nimic, în altă parte este/poate fi și mai rău. De menționat și faptul că nivelul studiilor puțin influențează sau nu influențează deloc asupra gradului de mulţumire de locul și condițiile de muncă. Practic toți au invocat drept principalul neajuns al locului de muncă salariul mic.

REFERINȚE:

1. BERNHEIM, B „The Vanishing Nest Egg: Reflection on Saving in America”, Century Foundation, New York ,1991
2. COMȘA, M. Stiluri de viață în România. Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2006.
3. GIDDENS, A. Sociologie. București: All, 2010.
4. ERIKSON, R., GOLDTHROPE, J. The constant flux: a study of class mobility in industrial societes. Oxford: Clarendon, 1992.
5. FERREOL, G. Dicționar de sociologie. Iași: Polirom, 1998, p. 62.
6. JECAN, D. & POP, C. *Education and occupation for five generations in Romania: A Sequential analysis of cohort status consistency*, Universitatea Babeș Bolyai, Studia Sociologia, LVII, 1, 61-81, 2012
7. LARIONESCU, M. Constituirea clasei mijlocii în România. Bucureşti: Editura Economica, 2007.
8. MILLS, C. W. „The power elite”, Oxford University press, New York, 1957.

9. Raport de stare a ţării. Republica Moldova. Expert-Grup, Centru Analitic Independent. Chişinău 2017, p.24, 31.
10. SWRTZ, D. Culture and Power: the sociology of Pierre Bourdieu. London, 1997.
11. WRIGHT, E. Class Counts. Comparative studies in class Analysis. Cambridge: University Press, 1997.
12. СОРОКИН, П. «Человек. Цивилизация. Общество». Москва, Политиздат, 1992.
13. ВЕБЕР, М. «Избранное. Образ общества» Москва, Центр Гуманитарных инициатив, 2018
14. www.dw.com .